

ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Кочина Олександра Сергіївна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри публічного та приватного права та процесу

Національного університету «Чернігівська політехніка»

Стаття присвячена дослідженню правових проблем та шляхів їх подолання у сфері захисту авторських прав в мережі Інтернет. Розвиток інтернаціональної мережі Інтернет, яка дала поштовх для масової інформатизації та інтелектуалізації життя сучасного суспільства, викликав глобальні проблеми, пов'язані з недосконалістю правових механізмів захисту проти неправомірних дій у мережі, в тому числі, збільшило кількість порушення авторських прав. Нові виклики спонукали державу до пошуку нових ефективних способів захисту авторських прав, дослідження яких і є метою даної статті.

Основними проблемами, котрі сприяють вчиненню правопорушень авторських прав в мережі Інтернет, є: анонімність користування; транскордонний, інтерактивний та віртуальний принцип діяльності мережі; складність встановлення типів соціальних зв'язків і видів правовідносин; проблеми з встановленням точного часу користування мережею та правосуб'єктності її користувачів.

Авторські права сьогодні охороняються законом, а їх порушення загрожує серйозними санкціями. Особливо важливе значення має новий порядок захисту, який передбачений Законом України «Про авторське право та суміжні право» (ст. 52-1) і був запроваджений в 2017 році. Він включає можливість звернутися до власника сайту з вимогою припинити дії, що порушують авторські права.

Дана процедура була запозичена у США, а саме з Закону про авторське право в цифрову епоху (DMCA – Digital Millennium Copyright Act), одного з найпрогресивніших законів в світі з цього питання. Проте зазначений вітчизняний порядок захисту авторських прав від порушень з використанням мережі Інтернет не позбавлений недоліків: він застосовується лише при порушенні майнових прав, не носить обов'язкового характеру, заявник має можливість звертатися із заявою про припинення порушення виключно за представництвом (посередництвом) адвоката, буде мати дієвий характер лише при зверненні до власника сайту, який підпадає під юрисдикцію України.

Незважаючи на недоліки зазначеної процедури, практика її застосування з урахуванням міжнародного досвіду повинна позитивним чином вплинути на подальші шляхи удосконалення. У зв'язку з цим наукові дослідження проблем захисту авторського права у мережі Інтернет залишаються безспірно актуальними.

Ключові слова: авторське право, порушення авторських прав, захист авторського права, власник веб-сайту, копірайт, мережа Інтернет.

Oleksandra Kochyna. Copyright violations on the Internet: current realities, problems and methods for solving them.

The article is devoted to the study of legal problems and ways to overcome them in the field of copyright protection on the Internet. The development of the international Internet network, which gave impetus to mass informatization and intellectualization of the life of modern society, caused global problems related to the imperfection of legal protection mechanisms against illegal actions on the network, including increased the number of copyright violations. New challenges prompted the state to search for new effective ways to protect copyright, the study of which is the purpose of this article.

The main problems that contribute to the commission of copyright violations on the Internet are: anonymity of use; cross-border, interactive and virtual principle of network activity; the difficulty of establishing types of social ties and types of legal

relations; problems with establishing the exact time of using the network and the legal personality of its users.

Copyright today is protected by law, and their violation is subject to serious sanctions. Of particular importance is the new protection procedure, which is provided for by the Law of Ukraine "On Copyright and Related Law" (Article 52-1) and was introduced in 2017. It includes the possibility to contact the owner of the site with a demand to stop actions that violate copyright. This procedure was borrowed from the USA, namely from the Digital Millennium Copyright Act (DMCA), one of the most progressive laws in the world on this issue. However, the specified national procedure for the protection of copyrights against infringements using the Internet is not without its shortcomings: it is applied only in case of infringement of property rights, it is not mandatory, the applicant has the opportunity to apply for the termination of the infringement exclusively through the representation (mediation) of a lawyer, will have an effective character only when addressing the owner of the site, which falls under the jurisdiction of Ukraine.

Despite the shortcomings of the mentioned procedure, the practice of its application, taking into account international experience, should have a positive effect on further ways of improvement. In this regard, scientific studies of the problems of copyright protection on the Internet remain undeniably relevant.

Keywords: copyright, copyright infringement, copyright protection, website owner, copyright, Internet.

Постановка проблеми. Сучасний стрімкий розвиток інформаційно-технологічної епохи спричиняє нові та ефективні способи для підвищення соціально-економічного рівня життя людства. В першу чергу це пов'язано із розвитком інтернаціональної мережі Інтернет, яка дала поштовх для масової інформатизації та інтелектуалізації життя сучасного суспільства. Окрім новаторських позитивних змін, наслідком використання мережі Інтернет є глобальні проблеми, викликані недосконалістю правових механізмів захисту проти неправомірних дій у мережі, а також складністю самого явища

кіберпростору, котрий є глобальним інформаційним середовищем, що надає можливість використання, створення та поширення будь-яких видів інформації (котра не є матеріально визначеною, є невичерпною та неспоживчою) та який не обмежений державними кордонами.

Захист права інтелектуальної власності - це проблема, вирішення якої правовласники намагаються знайти з моменту популяризації мережі Інтернет в широких масах. Інтернет вже давно увійшов в наше життя як зручне джерело знань і розваг. Але користувачі рідко замислюються над тим, що існують законні правила використання інформації, яку отримуємо через мережу. Адже інформація, будь вона текстова, аудіо-, відео-, графічна (фото або малюнки), програмна або яка-небудь ще, - плід людського інтелекту, творчості, а, отже, на ці об'єкти поширюється дія загальних правил щодо охорони авторського права.

Надзвичайна поширеність в Україні порушень авторських прав в мережі Інтернет спонукає державу до пошуку нових ефективних способів захисту авторських прав.

Стан дослідження теми. Дослідженням та вивченням порушеної у статті тематики займалися такі науковці як: Ф.Ф. Гайсин, В.О. Жаров, К.О. Зеров, А.С. Штефан та інші. Зроблено великий внесок щодо удосконалення існуючих правових процедур і засобів захисту об'єктів авторського права у мережі Інтернет, однак важливо врахувати правові особливості здійснення такого захисту у відповідності до існуючої у державі правової системи, а також диференціацію підходів до вирішення існуючих проблем, що спричиняють неможливість уніфікації лише одного механізму захисту та охорони авторських прав на охоронювані законом об'єкти у Інтернет просторі для світової спільноти.

Метою даної статті є дослідження проблематики захисту та охорони об'єктів авторського права, розміщених у всесвітній мережі Інтернет, в умовах сьогодення, визначення причини вчинення правопорушень у даній сфері та з'ясування найбільш практичних та дієвих механізмів захисту продуктів авторського права у мережі Інтернет.

Виклад основного матеріалу. З часу створення мережа Інтернет розвинулась не лише як найбільш розважальний, інформаційний засіб комунікації, але й стала найбільшою загрозою для авторських прав. Інтернет мережа – невід’ємна складова повсякденного життя людства. Організація Об’єднаних Націй визнала право на доступ до Інтернет одним із базових прав людини, прийнявши 3 червня 2011 року відповідну резолюцію. Спеціальний доповідач з питань сприяння та захисту права на свободу думки та вираження поглядів Франк ля Рю на сімнадцятій сесії Ради ООН зазначив: «враховуючи, що Інтернет став незамінним інструментом для реалізації прав людини, боротьби з нерівністю та прискоренням розвитку, прогресу людини, забезпечення загального доступу до Інтернету має бути пріоритетом для всіх держав. Кожна держава повинна розробити конкретну та ефективну політику для того, щоб зробити Інтернет доступним для всіх верств населення». Доповідач також вважає, що відсторонення користувачів від доступу до Інтернету незалежно від наданого обґрунтування, в тому числі з мотивів порушення закону про права інтелектуальної власності, є непропорційним і таки, що порушує пункт 3 статті 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [1].

За останніми дослідженнями Міжнародної спілки електров’язку при ООН станом у 2021 році кількість користувачів інтернету зросла з 4,1 до 4,9 мільярда порівняно з 2019 [2]. Кількість інтернет-користувачів щороку збільшується на 10% починаючи з 2005 року, що у своїй відповідності вказує на те, що використання мережі Інтернет збільшує зростання ринку прав авторів на об’єкти інтелектуальної власності.

Інтернет є глобальною і унікальною децентралізованою структурою, тому будь-яка спроба правового регулювання мережі стикається з необхідністю врахування її екстериторіального характеру. Ця обставина змушує розробляти спеціальні підходи до правового регулювання відносин у глобальній мережі, включаючи і питання інтелектуального права.

Ф. Ф. Гайсин вказує, що сьогодні ні в одній державі світу немає законів про регулювання правовідносин в Глобальній мережі, що забезпечує досить

широкі можливості користувачам для безконтрольного відтворення, копіювання та подальшого поширення об'єктів права. Інтернет практично неможливо обмежити рамками закону: спочатку думок про регулювання діяльності в мережі, що самостійно розвивається, ні у кого просто не було [3, с. 51].

Основними проблемами, котрі сприяють вчиненню правопорушень авторських прав в мережі Інтернет, справедливо можна вважати: анонімність користування, котра ускладнює встановлення особи порушника; транскордонний, інтерактивний та віртуальний принцип діяльності мережі, у відповідності до яких постає проблематичність здійснення заходів державного реагування з метою припинення порушення і притягнення винних до відповідальності; складність встановлення типів соціальних зв'язків і видів правовідносин, яка впливає на правильну правову кваліфікацію протиправних діянь користувачів мережі; встановлення точного часу користування мережею та правосуб'єктності її користувачів.

Крім того, маємо звернути увагу на ще одну проблему в Україні – відсутність спеціалізованої судової системи. У нашій країні немає судів, які працюють в вузьконаправленій сфері інтелектуальної власності, і розглядають апеляції, пов'язані з випадками порушень авторських і суміжних прав. Зокрема, у вересні 2017 р. була розпочата робота над створенням єдиного спеціалізованого судового органу – Вищого суду з питань інтелектуальної власності, що покликаний покращити ефективність системи захисту прав. Подібні спеціалізовані суди функціонують у Японії (Вищий суд з інтелектуальної власності), Німеччині (Федеральний патентний суд), та низці інших країн світу. Проте робота зазначеного вище суду в Україні ще не розпочалась.

Першопочатково, вищенаведені проблеми, котрі сприяють вчиненню правопорушень у мережі, були закладені як підвалини для незалежного, на однакових умовах для всіх, демократичного, доступного користування мережею Інтернет, однак їх спільною ознакою стало те, що у разі нехтування принципом добросовісності вони стають загрозою для авторських прав на інтелектуальні об'єкти, розміщені у всесвітньому павутинні. Саме сповідники принципу, що

отримав назву копілефт, знаходять виправдання своїй неправомірній поведінці у мережі виходячи із принципу всюдоступності кіберпростору, наслідуючи правило користування «можна все, на що немає прямої заборони». Як зазначає у своїй праці В. Жаров: «...ті, хто підтримує принципи копілефту («copyleft»), стверджують, що Інтернет замислювався як вільне середовище, яке ґрунтується на положеннях загальнодоступності й відкритості інформації, а тому не може підкорятися тим чи іншим законам, особливо тим, які нездатні його регулювати. Його розвиток повинен бути саморегульованим на основі внутрішніх правил. На інших позиція стоять ті, хто підтримує принципи копірайта («copyright»)...

глобальна мережа Інтернет як техногенне явище створене людиною, розвивається за законами, які діють в інших сферах людського життя. А отже, і регулюватись воно має тими самими законами» [4, с. 39].

Виходячи з принципу копірайту, розміщення творів інтелектуальної власності у мережі Інтернет не змінює основного правила щодо їх невід'ємної правової охорони незалежно від середовища їхнього розміщення, а тому, будь які, об'єкти інтелектуальної діяльності, що знаходяться на теренах «мережі мереж» обов'язково підлягають охороні і захисту.

Варто відзначити, що авторські права сьогодні охороняються законом, а їх порушення загрожує серйозними санкціями. Сучасна судова система України, на жаль, не може похвалитися великою кількістю прикладів притягнення до відповідальності осіб, які порушили авторські права. Однак відповідальність за подібні діяння законом передбачено Кримінальним кодексом (ст. 176), Кодексом України про адміністративні правопорушення (ст. 164-17), Законом України «Про авторське право та суміжні право» (ст. 52-1) [5].

Розглянемо більш детально порядок, який передбачений Законом України «Про авторське право та суміжні право». Так, при порушенні авторських прав в мережі Інтернет спочатку необхідно спробувати звернутися до власника сайту (одночасно направити копію заяви постачальнику послуг хостингу), з вимогою припинити дії, що порушують авторські права. Протягом 48 годин з моменту отримання такої заяви власник ресурсу зобов'язаний унеможливити доступ до

інформації, в тій частині, в якій вона порушує авторські права, а також надати заявнику і постачальнику послуг хостингу інформацію про вжиті заходи. В іншому випадку власник веб-сайту та постачальник послуг хостингу будуть нести адміністративну відповідальність.

Але зазначений порядок захисту авторських прав не позбавлений недоліків. Так, А. С. Штефан та К. О. Зеров звертають увагу на наступні моменти застосування ст. 52-1 Закону:

аналіз п. в) ч. 2 даної статті дає підстави вважати, що даний порядок застосовується лише при порушенні майнових прав. Але варто звернути увагу, що одночасно можуть також порушуватись особисті немайнові права автора при розміщені відповідного об'єкта в мережі Інтернет;

даний порядок захисту не носить обов'язкового характеру, тобто звернення до власника веб-сайту та/або веб-сторінки є правом суб'єкта авторського права, яке може використовуватися поряд з іншими методами та прийомами самозахисту;

заявник має можливість звертатися із заявою про припинення порушення виключно за представництвом (посередництвом) адвоката. Крім того, надсилаючи відповідну заяву власнику сайту, адвокат повинен підтвердити факт наявності у суб'єкта авторських прав, надавши відповідні документи. Це положення на пряму не відповідає принципу автоматичної охорони твору, оскільки вимагає наявності у автора документів, отримання яких, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону, не вимагається;

даний порядок буде мати дієвий характер лише при зверненні до власника сайту, який підпадає під юрисдикцію України, в силу існування можливості застосування судової заборони (веб-блокування). Але по відношенню ж до іноземних елементів можливе лише направлення заяви про припинення порушення без перспективи застосування щодо них положень українського порядку [6, с. 19-20].

Варто зазначити, що розглянута вище процедура захисту авторських прав, порушених в мережі Інтернет, була запозичена у США, а саме з Закону про

авторське право в цифрову епоху (DMCA -Digital Millennium Copyright Act). Пов'язано це з тим, що саме США вважається найпрогресивнішою країною у боротьбі з порушеннями інтелектуальних прав, тому їх законодавство дуже часто слугує основою для розробки механізмів захисту авторських прав в інших країнах.

Одним із основних принципів DMCA є забезпечення так званої «безпечної гавані» для постачальників онлайн-послуг. Безпечна гавань («safe harbors») – це чітко змальований набір обставин чи дій в рамках конкретного закону, який звільняє від відповідальності. Тобто закон передбачає можливість власникам авторських прав відправляти онлайн-провайдерам «DMCA takedowns», в якому вони можуть вимагати видалити розміщений з порушенням авторських прав контент. Якщо постачальник онлайн-послуг відповідає на повідомлення про демонтаж в найкоротший термін, то він звільняється від відповідальності за розміщення інформації з порушенням авторських прав [7].

Таким чином, DMCA забезпечує підвищений захист власників матеріалів, захищених авторським правом, одночасно обмежуючи відповідальність постачальників онлайн-послуг. Аналогічна принцип знайшов втілення і в ст. 52-1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (ч. 15), що, на нашу думку, є беззаперечно позитивним моментом.

Незважаючи на прогресивність даної процедури захисту авторських прав, основною проблемою, яка виникає на практиці, є питання визначення норми права, якої країни мають бути застосовані, коли веб-сайт зареєстрований на території іншої держави. З цього приводу судова практика США дає однозначну відповідь: національні норми щодо захисту авторських прав не можуть бути застосованими закордоном, адже це становитиме посягання на суверенітет іншої держави. Але практика вітчизняних судів щодо захисту авторських прав, порушених у мережі, досить неоднозначна. Так, наприклад, рішенням Білоцерківський міськрайонний суд Київської області від 11 травня 2016 року у справі 357/5236/16-ц за позовом до Edgar Mompo Porta, який опублікував на своєму каналі YouTube відео з використанням звукової доріжки позивача без

відповідного дозволу, було відмовлено у зв'язку з тим, що суд не визнав за собою юрисдикції у розгляді цієї справи і повернув заяву позивачу [8].

На нашу думку, при порушенні авторських прав в мережі Інтернет застосовуються різні підходи залежно від того здійснюється судове чи досудове врегулювання спору. Так, якщо особа, авторські права якої порушено на веб-сайті, компанія провайдер якого зареєстрована в іншій країні, та вона подає відповідну заяву про припинення порушення, підпорядковуючись правопорядку іншої держави. У переважній більшості випадків країною розташування компанії провайдера виступає США, тому при розгляді скарги застосовується DMCA. В тому ж випадку, якщо особа звертається безпосередньо до українського суду за захистом своїх авторських прав, останній має, посилаючись на Закон України «Про міжнародне приватне право», застосовувати законодавство України незалежно від того, чи перебуває відповідач на території іншої держави, чи ні.

Висновки. Отже, прийняття окремої статті в Законі України «Про авторське право та суміжні права», якою регламентовано порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет (ст. 52-1), та встановлення адміністративної відповідальності за порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет (ст. 164-17 КУпАП), є надзвичайно важливим кроком вперед на шляху до подолання проблеми порушення авторських прав в мережі Інтернет. Даний порядок захисту авторських прав не позбавлений недоліків, але практика його застосування з урахування міжнародного досвіду повинна позитивним чином вплинути на подальші шляхи його удосконалення. У зв'язку з цим наукові дослідження проблем захисту авторського права у мережі Інтернет залишаються безспірно актуальними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue. A/HRC/17/27. 16 May 2011.

URL:

http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.27_en.pdf

2. У 2021 році кількість користувачів Інтернету зростає до 4,9 мільярда.

URL: <https://pon.org.ua/novyny/9141-u-2021-roci-kilkist-koristuvachiv-internetu-zroslo-do-49-miljarda.html>.

3. Гайсин Ф.Ф. Проблема нарушения авторских прав в сети Интернет. Вестник Марийского государственного университета. Серия «Исторические науки. Юридические науки». 2017. Т. 3. № 2 (10). С. 50-53.

4. Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності в Україні: [навч. посіб.] / В. О. Жаров. К.: Інст. інт. власн. і права, 2005.

5. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст. 64.

6. Штефан А. С., Зеров К. О. Припинення порушень авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет: огляд законодавчих новел. Теорія і практика інтелектуальної власності : наук.-практ. журн. Київ. 2017. №3 (95). С. 18-26.

7. Klemchuk D. DMCA Compliance. 2018. URL: <https://www.klemchuk.com/dmca-compliance-requirements>.

8. Рішення Білоцерківського міськрайонного суду Київської області № 357/5236/16-ц від 11 травня 2016 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>.